

บทที่ 4

การปรับตัวของผู้ประกอบการเพื่อปฏิบัติ ตามมาตรการด้านสิ่งแวดล้อมของสหภาพยุโรป

การดำเนินการเพื่อรองรับกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมใหม่ ๆ ทำให้ผู้ประกอบการต้องเผชิญกับการเงื่อนไขต่าง ๆ ที่กำหนดให้ผู้ประกอบการเป็นผู้รับภาระรับผิดชอบเพิ่มขึ้น โดยภาระรับผิดชอบดังกล่าวนี้เป็นเงื่อนไขทางการค้าในยุคโลกาภิวัตน์ แต่ละประเทศได้ยกเงื่อนไขนี้มาใช้ต่อรองกับผู้ผลิตในต่างประเทศ สหภาพยุโรปเป็นกลุ่มประเทศที่เป็นผู้นำในการใช้มาตรการด้านสิ่งแวดล้อมที่มีผลกับการค้าบังคับ ผู้ประกอบการไทยอาจได้รับผลกระทบต่อมูลค่าการส่งออก ต้นทุนที่เพิ่มขึ้น หากมองในมุมกลับจะเห็นได้ว่าเงื่อนไขเหล่านี้เป็นโอกาสทางธุรกิจใหม่ที่ผู้ประกอบการสามารถเข้าตลาดที่มีขนาดใหญ่ได้หากมีการเตรียมพร้อมที่ดีหรือมีศักยภาพในการปรับตัวเหนือคู่แข่ง ดังนั้นการส่งเสริมผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมซึ่งเป็นรากฐานของอุตสาหกรรมไทยให้มีความพร้อมดังกล่าวนี้จึงมีความจำเป็นอย่างมาก นอกเหนือจากการปรับตัวเพื่อให้สามารถรองรับกฎระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมดังกล่าวแล้ว การจัดการสิ่งแวดล้อมจะเป็นพื้นฐานในการพัฒนาองค์กรเพื่อให้สามารถก้าวไปแข่งขันกับผู้ประกอบการในต่างประเทศ จากการดำเนินการระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมตามมาตรฐานสากล ISO 14001 อาจไม่เพียงพอต่อการดำเนินงานด้านสิ่งแวดล้อมเชิงรุก ผู้ประกอบการจำเป็นต้องมีความรู้ในการนำเครื่องมือในการจัดการสิ่งแวดล้อมประยุกต์หรือนำมาปรับใช้เพื่อส่งเสริมระบบการจัดการสิ่งแวดล้อมที่มีอยู่ให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น ช่วยวิเคราะห์หาแนวทางการแก้ไขปัญหาสิ่งแวดล้อมที่เกิดขึ้น การพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม และเป็นการยกระดับผู้ประกอบการในภาพรวมต่อไป

4.1 ปัญหาและอุปสรรค

สภาพปัญหาของผู้ประกอบการขนาดกลางและขนาดย่อมสามารถจำแนกเป็นกลุ่มได้ โดยพิจารณาถึงลักษณะอุตสาหกรรม ขนาดของสถานประกอบการ และความพร้อมของบุคลากรได้ 3 กลุ่ม ดังนี้

ประเภทที่ 1 ผู้ประกอบการขนาดกลางที่มีบุคลากรและมีความพร้อมในการรองรับกฎระเบียบใหม่ ๆ แต่ยังคงขาดความเข้าใจที่ชัดเจน เนื่องจากบุคลากรในองค์กรมีความพร้อมและได้รับองค์ความรู้ในเรื่องที่เกี่ยวข้องมาก่อนบ้างแล้วหรือถูกกำหนดเป็นนโยบายของบริษัทอยู่ก่อนแล้ว ส่วนใหญ่อยู่ในโรงงานอุตสาหกรรมที่มีความจำเป็นในการปรับตัว เช่น อุตสาหกรรมไฟฟ้าและ

อิเล็กทรอนิกส์ หรืออุตสาหกรรมสิ่งทอ บุคลากรในเหล่านี้ได้รับการฝึกอบรมจากภาครัฐหรือหน่วยงานอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้องอย่างสม่ำเสมอ บุคลากรในกลุ่มนี้มีความรู้ที่จะสามารถพัฒนาการดำเนินการด้านสิ่งแวดล้อมได้เอง ไม่ว่าจะเป็นด้านระบบการจัดการ กิจกรรมหรือโครงการเพื่อปรับปรุงปัญหาสิ่งแวดล้อมขององค์กรได้ หากได้รับองค์ความรู้ใหม่ ๆ เพิ่มเติม ดังนั้นการพัฒนาบุคลากรเหล่านี้ จึงเป็นการเพิ่มเติมความรู้ในส่วนที่ขาดและเรียนรู้จากการแลกเปลี่ยนประสบการณ์ระหว่างกัน

การแก้ไขปัญหาในเรื่องการปรับเปลี่ยนเทคโนโลยีการผลิต และการพัฒนาผลิตภัณฑ์ที่ปลอดภัยต้องห้ามหรือเป็นมิตรกับสิ่งแวดล้อมนั้น เป็นปัญหากับผู้ประกอบการในกลุ่มนี้ที่สุดเพราะข้อมูลเชิงเทคนิคเหล่านี้ จำเป็นต้องมีผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านให้คำปรึกษา ช่วยเหลือ ประกอบกับความต้องการของผู้ซื้อในอุตสาหกรรมต่อเนื่องจากต่างประเทศได้กำหนดเงื่อนไขที่ค่อนข้างสูง (อุตสาหกรรมเครื่องนุ่งห่มหรืออุตสาหกรรมไฟฟ้าและอิเล็กทรอนิกส์)

ประเภทที่ 2 ผู้ประกอบการที่มีขนาดกลางที่ขาดบุคลากรและความพร้อมในการดำเนินการตามกฎหมายระเบียบต่าง ๆ เนื่องจากผู้ประกอบการในประเภทนี้มีทั้งที่อยู่ในขอบข่ายที่ได้รับผลกระทบจากมาตรการสหภาพยุโรปทั้งทางตรงและทางอ้อม แต่อย่างไรก็ตามยังขาดบุคลากรที่ดำเนินการติดตามหรือบุคลากรที่มีคุณสมบัติเฉพาะในการศึกษาหาความรู้เพื่อพัฒนาองค์กร ซึ่งบทบาทนี้มักจะตกอยู่กับเจ้าของผู้ประกอบการซึ่งแม้จะมีคุณสมบัติเพียงพอ แต่ในสถานการณ์ปัจจุบันเจ้าของสถานประกอบการต้องทำหน้าที่ในการนำพาองค์กรให้รอดพ้นจากภาวะเศรษฐกิจในปัจจุบันเสียก่อนแม้จะรู้ว่า เรื่องมาตรการต่าง ๆ นี้เป็นความอยู่รอดขององค์กรในอนาคตก็ตาม เมื่อเป็นเช่นนี้จึงส่งผลกระทบต่อการบริหารงบประมาณภายในขององค์กรที่มุ่งเพื่อความอยู่รอดในปัจจุบันมากกว่าการเตรียมความพร้อมเพื่ออนาคต

ปัญหาเรื่องความมั่นคงทางเศรษฐกิจของประเทศและการพัฒนาบุคลากรให้มีขีดความรู้ความสามารถพร้อมที่จะรองรับพัฒนาการด้านมาตรการของต่างประเทศที่มีต่อการค้าเป็นเรื่องที่สำคัญของผู้ประกอบการกลุ่มนี้ นอกจากนี้งบประมาณในการพัฒนาองค์กรก็ยังเป็นอีกปัจจัยหนึ่งที่สำคัญเช่นเดียวกัน

ประเภทที่ 3 ผู้ประกอบการขนาดย่อมที่ขาดบุคลากรและความพร้อมในการดำเนินการตามกฎหมายระเบียบต่าง ๆ และที่สำคัญยังมีทัศนคติต่อมาตรการต่าง ๆ ในเชิงลบ สถานภาพของผู้ประกอบการในกลุ่มนี้จะมีลักษณะใกล้เคียงกันกับประเภทที่สอง แต่มีสิ่งที่แตกต่างก็คือทัศนคติต่อการปฏิบัติตามมาตรการต่าง ๆ นั้นยังเป็นไปในเชิงลบ เนื่องจากเห็นว่าปัจจุบันมีมาตรการต่าง ๆ เป็นจำนวนมากอยู่แล้ว และยังมีแนวคิดที่ว่าเรื่องเหล่านี้เป็นเรื่องไกลตัวยังไม่มีความจำเป็นที่ต้องทำในปัจจุบันไม่ได้คำนึงถึงความสัมพันธ์และความสำคัญของสายโซ่อุปทาน (Supply Chain) ว่ามีโอกาสที่จะส่งผลกระทบต่อมาถึงองค์กรได้

ประเด็นที่สำคัญของผู้ประกอบการในกลุ่มนี้ควรให้การส่งเสริม คือ ความตระหนักต่อผลกระทบที่เกิดจากกิจกรรมการผลิตและผลิตภัณฑ์ของผู้ประกอบการขนาดย่อมเป็นเรื่องที่สำคัญที่สุด

เพราะจะส่งผลกระทบต่อความเชื่อมั่นและภาพลักษณ์ขององค์กรเอง รวมถึงสังคมและสิ่งแวดล้อมจนถึงคู่ค้าทั้งในประเทศและต่างประเทศได้

4.2 ปัจจัยที่สำคัญและการสนับสนุนที่ต้องการของผู้ประกอบการ

ปัจจัยที่สำคัญในการปรับตัวของผู้ประกอบการให้สามารถดำเนินการตามกฎหมายระเบียบด้านสิ่งแวดล้อมสามารถแบ่งออกได้ 6 ประเด็นด้วยกัน โดยแต่ละประเด็นสะท้อนจากความเห็นของผู้ประกอบการที่ต้องการการสนับสนุนจากหน่วยงานภายนอกและการพัฒนาจากภายในองค์กรประกอบด้วย

1. องค์ความรู้ของบุคลากร

- ควรจัดการฝึกอบรมเพื่อให้ความรู้กับพนักงานทั้งในส่วนของข้อควรระวังในการผลิตและการจัดหาระบบการจัดการสินค้าปลอดสารต้องห้าม
- ความรู้ที่ให้กับผู้ประกอบการควรมีหลายระดับ เพื่อให้ตรงกับความต้องการของผู้เรียนและเหมาะสมกับระดับความรู้พื้นฐานของแต่ละคน
- ควรจัดให้มีหน่วยงานสนับสนุนผู้ประกอบการขนาดเล็ก เป็นที่ปรึกษาหรือเจ้าหน้าที่จากภายนอก และสามารถทำงานกับผู้ประกอบการอย่างใกล้ชิดเพื่อลดภาระและเวลาในการเตรียมการตามกฎหมายระเบียบที่เกี่ยวข้อง
- ที่ปรึกษาในการให้ความรู้ความเข้าใจในกฎระเบียบอย่างละเอียด เพื่อให้ผู้ประกอบการทราบถึงหน้าที่รับผิดชอบที่ชัดเจน

2. การปรับเปลี่ยนกระบวนการผลิต

- ควรจัดตั้งหน่วยงานสนับสนุนการวิจัย พัฒนา และส่งเสริมผู้ประกอบการให้สามารถปรับตัวกับข้อกำหนดใหม่ ๆ ของต่างประเทศเพื่อให้ดำเนินธุรกิจได้
- สนับสนุนผู้เชี่ยวชาญในการพัฒนากระบวนการผลิตรวมถึงการสนับสนุนเงินทุนเพื่อปรับเปลี่ยนเครื่องจักรให้เหมาะสมกับการใช้วัตถุดิบทดแทนใหม่ ๆ
- ควรกำหนดหลักเกณฑ์ในการจัดทำเอกสาร SDS ของผู้จำหน่ายสารเคมีให้มีข้อมูลที่เพียงพอกับความต้องการของระเบียบ REACH และให้สามารถใช้ประโยชน์ในการประเมินผลิตภัณฑ์ หากผู้ใช้สารเคมีต้องการ

3. การบริหารจัดการในองค์กร

- ให้สิทธิประโยชน์กับผู้ประกอบการที่ผลิตสินค้าที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม เช่น การใช้เครื่องหมายรับรองจากภาครัฐให้สามารถใช้เอกสารยืนยันกับผู้ซื้อ ลดภาษีสำหรับ

- ศึกษามาตรการลดค่าใช้จ่ายด้านวัตถุดิบ พลังงาน และการขนส่ง เพื่อเพิ่มศักยภาพของโรงงานในการแข่งขันด้านต้นทุน
- กำหนดมาตรฐานผลิตภัณฑ์ชุมชน (สำหรับผลิตภัณฑ์ของอุตสาหกรรมขนาดย่อม) ให้เป็นที่ยอมรับและมีการปรับเปลี่ยนให้ทันสมัยกับข้อกำหนดของต่างประเทศ
- ควรจัดตั้งหน่วยงานหลักที่เข้ามาช่วยเหลือผู้ประกอบการในการจัดซื้อวัตถุดิบทดแทนให้มีราคาที่เหมาะสม อาจสนับสนุนในจัดซื้อครั้งละปริมาณมากๆ หรือส่งเสริมมาตรการด้านภาษีให้กับผู้ขายวัตถุดิบทดแทน
- หน่วยงานของภาครัฐที่มีหน้าที่ช่วยเหลือผู้ประกอบการในระดับท้องถิ่นอาจเข้าช่วยประสานงานในกรณีที่ต้องมีการจัดเตรียมเอกสารเพื่อรับรองผลิตภัณฑ์

4. แหล่งข้อมูลกลางและศูนย์ให้คำปรึกษา

- สนับสนุนที่ปรึกษาและข้อมูลที่เกี่ยวข้องในการจัดทำระบบรับรองผลิตภัณฑ์
- จัดตั้งงานที่เป็นศูนย์กลางให้ข้อมูลที่เกี่ยวข้องกับกฎระเบียบทางการค้าของต่างประเทศ เพื่อให้ผู้ประกอบการได้มีแหล่งข้อมูลที่ต้องการ และรับคำปรึกษาในกรณีที่ประสบปัญหาเกี่ยวกับการส่งสินค้าออก
- มีแหล่งข้อมูลที่รวบรวมผู้ขายวัตถุดิบ/สารเคมีทดแทน เพื่อลดภาระและเวลาของผู้ประกอบการที่ต้องหาแหล่งวัตถุดิบ/สารเคมีใหม่เพื่อใช้ในการผลิต
- ต้องการแหล่งข้อมูลและช่องทางการสื่อสารที่มีความรวดเร็วและเข้าถึงได้ง่าย
- จัดทำเอกสารเผยแพร่ที่มีรูปแบบเข้าใจง่ายและเหมาะสมกับผู้ประกอบการในแต่ละอุตสาหกรรม เนื่องจากระดับความรู้และความต้องการข้อมูลของผู้ประกอบการแต่ละกลุ่มแตกต่างกัน
- ข่าวสารที่อาจเกิดผลกระทบกับผู้ประกอบการควรเผยแพร่ประชาสัมพันธ์อย่างรวดเร็ว และสื่อสารให้ผู้ประกอบการเข้าใจ และกระตุ้นให้เห็นถึงโอกาสทางการค้าใหม่ ๆ ที่เกิดขึ้น

5. ความร่วมมือระหว่างสายโซ่การผลิต

- หากผู้ประกอบการมีขนาดเล็ก ควรสนับสนุนกลุ่ม สมาคมหรือ ชมรมที่มีอยู่เดิมแล้ว ให้ผู้ประกอบการที่ได้รับผลกระทบคล้าย ๆ กัน ได้มีอำนาจต่อรองกับ Supplier หรือผู้ซื้อได้
- ผู้ประกอบการจำเป็นต้องสร้างความร่วมมือระหว่างผู้ขายวัตถุดิบ (supplier) และผู้ซื้อ (buyer) ให้มีความเข้าใจที่ตรงกัน ทั้งในเรื่องของกฎระเบียบ และภาระหน้าที่ของแต่ละฝ่าย ทั้งการวิเคราะห์ทดสอบ ข้อมูลที่จำเป็น และเอกสารรับรองวัตถุดิบ/ผลิตภัณฑ์ ให้

6. ความสามารถในการประเมินและทดสอบผลิตภัณฑ์

- ส่งเสริมให้ผู้ประกอบการสามารถวิเคราะห์ผลิตภัณฑ์ในเบื้องต้นได้ ด้วยการประเมินเบื้องต้นตามหลักการทางวิทยาศาสตร์
- สนับสนุนเครื่องมือตรวจวัดโลหะหนักอย่างง่าย (XRF Portable) ตามระเบียบ RoHS เพื่อให้ตรวจสอบวัตถุดิบและผลิตภัณฑ์ได้ในเบื้องต้น
- กำหนดมาตรฐานเพื่อรองรับการทดสอบ และพัฒนาหน่วยงานทดสอบในประเทศให้มีศักยภาพตามมาตรฐาน รวมทั้งเพิ่มจำนวนห้องปฏิบัติการให้มีเพียงพอ
- ควรสนับสนุนค่าใช้จ่ายการวิเคราะห์ทดสอบผลิตภัณฑ์ที่เป็นมิตรต่อสิ่งแวดล้อม ด้วยห้องปฏิบัติการของหน่วยงานรัฐ